

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA TĚLESNÉ VÝCHOVY A SPORTU

**PROSTOROVÉ A MATERIÁLNÍ PODMÍNKY PRO
POHYBOVÉ AKTIVITY MLADŠÍCH ADOLESCENTŮ
VE STŘEDOČESKÉM KRAJI**

Autoreferát disertační práce v oboru kinantropologie

Zpracoval: Mgr. Libor Flemr

Školitelka: Doc. PhDr. Irena Slepíčková, CSc.

Praha 2009

1 ÚVOD A PROBLÉM

Tendence úbytku pohybových aktivit (lokomočních a sportovních) mezi dětmi a adolescenty nás upozorňují na různé civilizační choroby, zejména nárůst nadváhy a obezity již v těchto životních obdobích (Sekot, 2008). Právě pohybové aktivity jsou zmiňovány jako významná součást primární prevence civilizačních onemocnění (např. Teplý, 1990; Council of European Union, 2004). Sportovní aktivity se stávají obzvláště u dětí a adolescentů jedním z neefektivnějších nástrojů prevence negativních sociálních jevů, jako jsou kriminalita, alkoholismus či užívání drog apod. (např. Amis, 2000).

O významném a de facto nezastupitelném postavení pohybových, resp. sportovních aktivit pojednává řada dokumentů. V českých podmínkách jde např. o různá vládní usnesení, která se stala základem pro *Zákon o podpoře sportu*¹. Z dalších vládních dokumentů lze uvést především materiál Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) *Směry státní politiky na léta 2004–2006* aj. Společným znakem těchto dokumentů je důraz na vytváření vhodného prostředí a podmínek pro realizaci sportu a tělovýchovy, zejména tedy péče o sportovní zařízení. Z těchto důvodů by měla být důležitou oblastí celospolečenského zájmu v ČR považována tvorba vhodných podmínek pro sportovní a pohybové aktivity co možná nejširšího spektra obyvatel, obdobně jako je tomu ve vyspělých evropských zemích.

Především zahraniční studie poukazují na prostorové a materiální podmínky jako na jeden z fundamentálních faktorů pro realizaci sportu či pohybových aktivit (Morrow, 2001; Pikora et al., 2002; Jutras, 2003; Addy et al., 2004; Rütten and Abu-Omar, 2004; Timperio et al., 2004; Hume et al., 2005; Duncan et al., 2005; Trayers et al., 2006). Vnímání těchto podmínek naší adolescentní populací je všeobecně velmi málo známé, obdobně jako přístup obcí v ČR k zajišťování prostorových podmínek (např. Novotný, 2000), a to obzvláště pro neorganizovanou formu sportu. To vše navíc při vědomí, že význam a zodpovědnost obcí za podmínky pro sport v posledním období stoupají začleňováním naší republiky do evropských struktur, zejména Evropské Unie. V nejvyspělejších státech Evropy za podmínky pro sport primárně zodpovídají právě obce (např. Novotný, 2001; Slepíčková, 2001), což vyplývá především z legislativy. Na nutnost vytváření podmínek pro sportovní aktivity v celospolečenském kontextu a potřebu výzkumu v ČR v této oblasti upozorňují zejména Novotný et al. (1992), Slepíčka (2000), Dohnal et al. (2004).

Hlavním problémem je tedy neznalost, popř. nedostatečná znalost souvislosti mezi prostorovými, resp. materiálními podmínkami a pohybovou aktivitou mladších adolescentů, tj. zda vnímaná kvalita a kvantita podmínek korespondují s jejich participací v pohybových aktivitách. K poodhalení tohoto vztahu by měla napomoci předkládaná studie.

Jedním z nejzajímavějších regionů pro vědecké zkoumání této problematiky se ukázal být dynamicky se rozvíjející Středočeský kraj², kdy zejména v okolí hlavního města Prahy³ docházelo k velmi rychlému rozvoji urbanizace i suburbanizace a tím i ke změnám prostorových podmínek pro sportovní a pohybové aktivity. Sledování území Středočeského kraje může poodhalit, jak se k problému přistoupilo v celé ČR v posledním desetiletí. Nezbytnost vědeckého přístupu k problematice prostorových podmínek pro sport adolescentů na komunální úrovni podtrhuje také proběhnuvší reforma veřejné správy. Další neznámou je porovnání, resp. vnímání výše zmíněných podmínek samotnými adolescenty v městských a venkovských sídlech.

2 TEORETICKÝ RÁMEC ZKOUMANÉ PROBLEMATIKY

Vymezení zkoumané populace

Období adolescence se vymezuje odlišně nejen dle jednotlivých kontinentů či států, ale i podle oborů. V našich podmínkách se termín adolescence, který je patrně nejtypičtější pro vývojovou psychologii, zaměňuje s pojmem „dorost“, typickým pro oblast medicíny.

¹ Zákon č. 115/2001 Sb., o podpoře sportu ve znění novely zákona č. 219/2005 Sb.

² Dle statistik Českého statistického úřadu, Úřadu územního rozvoje atd.

³ Středočeský kraj má přímou hranici s hlavním městem Prahou.

V medicínské kategorizaci se však i nadále uplatňuje termín puberta⁴. Nicméně do péče pediatra spadají jedinci ve věku do 18 let. Sociologové a pedagogové naproti tomu používají pro danou věkovou kategorii širší označení mládež (Taxová, 1985; Geist, 1992; Průcha et al., 2003).

V širším, modernějším pojetí adolescence můžeme rozlišovat tři fáze (Ben-Zur, 2003; Macek, 2003):

1. Časná adolescence - 10 (11)–13 let;
2. Střední adolescence - mezi 14.–16. rokem;
3. Pozdní adolescence - nastává zhruba 17. rokem věku a výše.

Pro potřeby našeho výzkumu jsou adolescenti rozděleni na mladší (do 15 let) a starší (od 16 let výše) přičemž cílovou, resp. zkoumanou populací budou jen mladší adolescenti ve věku 12–15 let.

V sociologii užívané širší označení adolescence, pojaté na celé druhé decennium života člověka, má nepochybně své opodstatnění; dle výše zmíněných autorů se totiž i konkrétní věkové vymezení různých životních etap alespoň drobně liší. Závisí na mnoha faktorech - sourozencích, kamarádech, kalendářním a biologickém věku atd. Dále se ze sociologického pohledu v posledních dekádách podstatně změnilo postavení dětí ve společnosti. Na druhé straně v medicíně má své opodstatnění detailnější členění životních údobí, které je možné určitými metodami přesně ohraničit.

Vztah prostorových a materiálních podmínek s pohybovými aktivitami

Prostorové a materiální podmínky pro pohybové aktivity jsou všeobecně přijímány jako nezastupitelná složka možné realizace pohybových aktivit. Sallis et al. (2000) vymezil pět základních determinant pohybových aktivit: 1. demografické a biologické; 2. psychologické - kognitivní a emocionální; 3. chování a dovednosti; 4. společenské a kulturní; 5. vnější podmínky - prostorové a materiální. Jürimäe and Jürimäe (2001) hovoří o tzv. ekologických determinantech, kam řadí prostorové a materiální podmínky, bezpečnost, klimatické podmínky. Právě vnějšími podmínkami - prostorovými a materiálními se detailně zabývá předkládaná práce.

Problematika souvislosti prostorových a materiálních podmínek s pohybovou aktivitou je nejčastěji zkoumána v rozlohou velkých zemích na severoamerickém kontinentě ve Spojených státech amerických, v Kanadě a dále v Austrálii⁵. Souvislostmi okolního prostředí s lokomočními aktivitami, zvláště pak chůzí u dospělé populace, se v posledním období zabývaly tyto výzkumy, zpravidla průřezové studie⁶: Hayashi et al. (1999); Ball (2001); Troped et al. (2001); Berrigan and Troiano (2002); Brownson (2000); Carnegie et al. (2002); Craig et al. (2002); De Bourdeaudhuij et al. (2003); Ewing (2003); Eyster (2003); Giles-Corti and Donovan (2002a, 2002b); Hovell (1989, 1992); Humpel et al. (2004a, 2004b, 2004c); King et al. (2003); Pikora et al. (2002, 2003); Sallis et al. (2004).

Okolní prostředí a pohybová aktivita (včetně lokomoční) byly v ohnisku výzkumného zájmu především studií založených převážně na ekologickém modelu chování⁷ (Sallis et al., 1998) dospělé populace - např. Brownell et al. (1980); Linenger et al. (1991); Kirtland et al. (2003); Sallis et al. (2004); Duncan and Mummery (2005); Bedimo-Rung et al. (2005).

⁴ V evoluční fyziologii je jednou ze čtyř rizikových etap života (porod, odstav, puberta, klimakterium).

⁵ Zejména v případě Austrálie je třeba mít na paměti zcela odlišnou sportovní infrastrukturu a vůbec podmínky pro realizaci pohybových aktivit, a to zvláště díky rozdílným klimatickým podmínkám v porovnání s našimi.

⁶ V průřezové studii jsou sledovány předem definované populace (data jsou obvykle na individuální bázi) v určitém časovém okamžiku. Je tedy možné odhalit vztah (asociaci), ale často je obtížné rozlišit příčinu a následek (prokázat kauzalitu). Trochim and Donnelly (2007) stavějí průřezovou studii do opozice proti longitudinálnímu výzkumu.

⁷ Hlavní tezí ekologického modelu chování je fakt, že okolní prostředí ovlivňuje chování lidí. Prostředí někdy něčemu zamezuje či od něčeho odrazuje, jindy zase něco podněcuje.

Vztah prostorových a materiálních podmínek s pohybovými aktivitami v České republice

Prvním rozsáhlejším šetřením zabývajícím se vztahem prostorových a materiálních podmínek s pohybovými aktivitami byl v našich transformujících se společenských podmínkách výzkum Novotného et al. (1992). Zjišťoval kapacitní možnosti sportovních zařízení v ČR s důrazem na Severočeský region a tato problematika byla celospolečensky zářímována. Výsledky ukázaly na nerovnoměrné rozmístění sportovních zařízení i jejich nedostatečnou kapacitu, a to zejména v komparaci s vyspělými zeměmi. Kapacitní možnosti sportovních zařízení byly zpravidla (s výjimkou házené) omezenější s rostoucím počtem obyvatel dané lokality. Jako ukazatel byl zvolen počet cvičenců na 1 hodinu na 1 sportoviště (zpravidla při denním 10hodinovém vytížení); ten byl následně přepočítán na počet obyvatel dané lokality. Nejlépe byly v kapacitních možnostech sportovních zařízení hodnoceny obce do 2 000 obyvatel, což navíc umocňuje fakt snadnější dostupnosti přírodního prostředí obyvateli menších sídelních celků.

Další z českých výzkumů nastiňující souvislosti sportovní aktivity s vybaveností místa bydliště pro sport a tělesnou výchovu dětí a mládeže (14–21 let) pochází z roku 1995 (Zich a Ungr). Materiální podmínky měst a jejich dostupnost pro sportovní aktivitu jsou zde prezentovány jako jeden ze stěžejních faktorů realizace sportu. Téměř tři čtvrtiny (73,2 %) respondentů byly s vybaveností svého města pro volný čas (včetně vybavenosti pro sport) spíše spokojeny. K obdobným zjištěním dospěli autoři ve vztahu k podmínkám pro sportovní a tělovýchovné aktivity. V obou případech označilo podmínky na čtyřstupňové škále za „velmi dobré“ 16,3 % respondentů a „celkem to ujde“ 57,0 % (tzn. součet 73,3 %). V nejmenších sídlech do 500 obyvatel byla tato situace hodnocena negativněji, než tomu bylo ve městech nad 5 000 obyvatel. Na druhou stranu u největších českých měst, nad 100 000 obyvatel, podíl pozitivních odpovědí opět klesal. Podle autorů není tato skutečnost výsledkem nedostatečné výbavy zařízení pro sport a tělovýchovu, ale spíše to poukazuje na špatnou časovou a patrně i jinou dostupnost. Časová dostupnost⁸ ve smyslu nutné časové rezervy pro dopravení se na sportoviště by opravdu mohla být stěžejním problémem, zejména u dětí a mládeže. Dalšími intervenujícími faktory by ovšem mohly být též nedostatek těchto zařízení vztahený na počet obyvatel, resp. jejich velká vytíženost, jakož i větší podíl privátních, komerčně orientovaných sportovních zařízení. Pozitivněji hodnotili vybavenost místa bydliště pro sportovní aktivity ti respondenti, kteří provozovali sport v organ. formě.

Sportem ve středně velkých městech - Děčíně a Neratovicích - se zabývalo šetření z roku 1995 Zicha et al. Tato empirická sociologická srovnávací studie byla soustředěna na populaci mezi 14–75 lety a probíhala ve čtyřech rovinách: 1. občané města (14–75 let, přes 300 respondentů v každém městě); 2. členové zastupitelstva a zaměstnanci městského úřadu (cca 20 respondentů v každém městě); 3. funkcionáři, cvičitelé, trenéři sportovních a tělovýchovných organizací (opět cca 20 respondentů v každém městě); 4. učitelé na školách a odborných učilištích (cca 25 učitelů v každém městě). Závěry tohoto výzkumu mj. přinášejí potřebu vytváření lepších podmínek pro neorganizované formy sportování - zejména volně přístupných hřišť a méně organizovat pro zájemce sportovní nabídku ve smyslu placení členských příspěvků apod. Dále autoři v souvislosti s mládeží zdůrazňují nedostatečný zájem obcí a státu na tvorbě adekvátních podmínek pro realizaci neorganizované formy sportování.

Jansa (2002, 2005) upozorňuje na větší využívání těchto sportovišť mládeží (15–18 let) v komparaci s dospělými⁹: velká krytá zařízení - haly, bazény, tělocvičny (o 13 %); fitcentra, posilovny (o 37 %); doma v bytě (o 27 %); veřejná prostranství (o 22 %). Dále uvádí obdobnou frekvenci aktivit v přírodě u obou sledovaných populačních skupin (u mládeže 36,6 % a u dospělých 34,7 %).

⁸ Druhým významem časové dostupnosti sportovních zařízení je jejich otevírací doba, což není vždy dostatečně odlišeno od prvního významu, kterým je nutný čas na dopravu do sportovního zařízení zpravidla z místa bydliště.

⁹ Se studií Slepíčky a Slepíčkové (2002).

3 VĚDECKÉ OTÁZKY, CÍLE, ÚKOLY A HYPOTÉZY

Na základě předložených dostupných výzkumných šetření v předchozích kapitolách a teoretických poznatků tuzemských a zahraničních studií byly formulovány následující vědecké otázky:

Jaká je souvislost mezi prostorovými a materiálními podmínkami s participací mladších adolescentů (12–15 let) na pohybových aktivitách?

Jaké jsou hlavní problémy v oblasti prostorových a materiálních podmínek pro pohybové aktivity mladších adolescentů dle pedagogů tělesné výchovy (Tv)?

Cíle práce

Hlavními cíli výzkumu bylo zjistit názory mladších adolescentů na stávající stav prostorových a materiálních podmínek pro provozování pohybových aktivit. Identifikovat, zda a popř. jakým způsobem souvisejí prostorové a materiální podmínky s participací ve volnočasových pohybových aktivitách u 12–15leté české populace v náhodně vybraných lokalitách Středočeského kraje. Dále posoudit prostorové podmínky pro pohybové aktivity a analyzovat bariéry větší účasti v pohybových aktivitách mladších adolescentů v daných městech prostřednictvím interview s učiteli tělesné výchovy.

Z hlavních cílů práce pak vyplývaly následující dílčí cíle:

- analyzovat spokojenost mladších adolescentů s podmínkami pro sport a lokomoční aktivity v místě bydliště;
- identifikovat souvislost mezi vnímanými prostorovými podmínkami respondentů pro lokomoční aktivity a vlastní lokomoční aktivitou;
- identifikovat souvislost mezi vnímanými prostorovými podmínkami pro sport a vlastní sportovní aktivitou respondentů;
- analyzovat vybavenost respondentů sportovním vybavením;
- identifikovat souvislost mezi materiálními podmínkami respondentů a jejich sportovní aktivitou;
- identifikovat souvislost socioekonomického zázemí rodiny s pohybovou aktivitou mladších adolescentů;
- analyzovat objem pohybové aktivity mladších adolescentů v organizované a neorganizované formě;
- analyzovat diference v pohybové aktivitě mezi dívkami a chlapci;
- analyzovat diference v pohybové aktivitě mezi „městskými“ a „venkovskými“ mladšími adolescenty.

Hypotézy

H1) Předpokládáme, že realizovaná lokomoční aktivita (cesta do/ze školy, ve volném čase) mladších adolescentů příliš nesouvisí s vnímanými prostorovými podmínkami pro lokomoční aktivity (dostupnost chodníků, pěších zón, tratí pro jízdu na kolečkových bruslích aj.) v místě bydliště.

H2) Předpokládáme, že účast v neorganizovaných sportovních aktivitách mladších adolescentů je v těsnějším vztahu k prostorovým podmínkám pro sportovní aktivity (vybavenost sportovními zařízeními a prostory pro spontánní sportovní aktivity v místě bydliště).

H3) Předpokládáme, že participace v organizovaných sportovních aktivitách mladších adolescentů nemá přímou souvislost s prostorovými podmínkami pro sportovní aktivity.

H4) Předpokládáme, že ze socioekonomického statusu rodičů respondentů nelze odvodit účast mladších adolescentů ve sportovních aktivitách.

4 METODY

Sběr dat

Na základě prostudované tuzemské a převážně zahraniční literatury a již realizovaných výzkumů s obdobnou tematikou bylo vymezeno sedm teoretických konceptů bádání - prostorové podmínky pro lokomoční aktivity; prostorové podmínky pro sportovní aktivity; materiální podmínky pro pohybové aktivity (lokomoční i sportovní); lokomoční aktivity; sportovní aktivity organizované; sportovní aktivity neorganizované; socioekonomické zázemí rodiny. Zkoumaná oblast byla operacionalizována a byl sestaven obsahový rámec šetření, které mělo šetření pokrývat. Tento obsahový rámec byl následně konzultován s experty na danou problematiku, čímž byly splněny základní předpoklady obsahové validity šetření.

Vzhledem k tomu, že záměrem bylo zmapovat široké spektrum mladších adolescentů, ke zjišťování dat byla zvolena dotazníková metoda, doplněná o semistrukturovaná interview s učiteli tělesné výchovy ve vylosovaných městech, kde výzkum následně probíhal.

Kombinací kvantitativního a kvalitativního přístupu zkoumání se můžeme nejvíce přiblížit realitě (Andrews et al., 2005). Omezením se pouze na jeden ze zmíněných přístupů může dojít k opominutí některých důležitých aspektů zkoumaného jevu (Hendl, 1997). Pomocí kvantitativních metod se snažíme testovat porozumění, které jsme již získali metodami kvalitativními (Disman, 2000). V tomto kontextu je na místě uvést, že konstruovaný dotazník vznikl téměř v tříletém horizontu a v tomto období byl čtyřikrát pilotně ověřován (pokaždé v řádu desítek respondentů). Tyto pilotáže byly doplňovány o nestrukturované dotazování mladších adolescentů ve smyslu nejobtížnějších otázek, chybějících otázek v dotazníku apod. tak, aby se zkoumaná populace co nejlépe poznala v zamýšlené oblasti.

Konstrukce dotazníku

Dotazník k prostorové a materiální souvislosti s pohybovou aktivitou mladších adolescentů měl obsahovat indikátory vztahující se k těmto teoretickým konceptům:

a) „prostorové“ a „materiální“ podmínky. „Materiální podmínky pro pohybové aktivity“ (lokomoční a sportovní aktivity). „Prostorové podmínky“ se dále dělily na „prostorové podmínky pro lokomoci“ a „prostorové podmínky pro sport“;

b) „pohybová aktivita“, která se dělila na „lokomoční aktivity“ a „sportovní aktivity“. „Sportovní aktivity“ byly rozděleny na „neorganizovanou sportovní aktivitu“ a „organizovanou sportovní aktivitu“;

c) mimo tyto dva suprakoncepty stál koncept „rodiny“ s převážně socio-ekonomickým zaměřením.

Při tvorbě jednotlivých položek dotazníku jsme logicky vycházeli z kulturně a historicky nejbližších výzkumů, tedy buď původně českých nebo zahraničních, které jsme upravili pro české prostředí.

Snahou byla co možná nejjednodušší struktura otázek a zejména nabízených odpovědí v dotazníku. Ve většině případů byla zvolena čtyřstupňová Likertova škála - ano; spíše ano; spíše ne; ne, obdobně jako je tomu v některých pasážích dotazníku „Prostředí a kvalita života“ (IPEN, 2005). Čtyřstupňovou Likertovu škálu pro vnímání prostředí pro pohybové aktivity respondenty používali i např. Rütten and Abu-Omar (2004). Navíc byl záměrně zvolen sudý počet nabízených odpovědí, aby nedocházelo k nejčastějšímu vyplňování střední - průměrné hodnoty respondenty, která má nejvyšší míru entropie. O složitosti celé problematiky pojednávají např. Masters (1974); Cicchetti et al. (1985); Chang (1994).

Reliabilita dotazníku

Pro odhad specifické reliability jednotlivých položek dotazníku byla použita metoda stability v čase, resp. test-retest, přičemž interval mezi testem a retestem byl tři týdny (přelom dubna a května 2007). Celkově dokončilo test-retest v kompletním stavu 34 respondentů (z 6.–9. tříd).

Tabulka 1

Reliabilita vybraných položek dotazníku metodou stability v čase - test-retest

RELIABILITA POLOŽEK DOTAZNÍKU									
Nad 0,9									
Číslo otázky	10	11	12	34	36a	36b	39	39b	
Hodnota	0,99	0,94	0,98	0,99	1,00	0,96	0,91	0,90	
0,7–0,89									
2	4	7	16	23b	23c	27	33	35	
0,76	0,70	0,72	0,79	0,87	0,82	0,70	0,74	0,79	
0,5–0,69									
3	5	6	13	17	22	23a	24	26	29
0,55	0,61	0,59	0,62	0,59	0,51	0,68	0,52	0,61	0,59
									30
									0,57
Pod 0,5									
	1				18				28
	0,45				0,38				0,40

Absolutně nejhůře dopadla reliabilita v čase u otázek k přístupu na školní hřiště (otázky číslo 8 a 9): 0,13, resp. 0,09. Při podrobnější analýze bylo zjištěno, že právě v období mezi testem a retestem bylo tamní školní hřiště po zimní přestávce opětovně otevřeno. Všeobecně lze konstatovat, že reliabilita jednotlivých položek byla nejnižší u „hypotetických“ otázek zjišťujících přání respondentů (otázky číslo 18, 28, 29) a souhrnný počet hodin za týden strávený neorganizovanou formou sportu (otázky číslo 22, 24; viz tabulka 1).

Semistrukturované interview

Kvalitativní metoda individuálních semistrukturovaných interview s učiteli tělesné výchovy (Tv) se jevila jako vhodný doplněk převážně kvantitativně hodnocených dotazníků. Také se jednalo o žádoucí zpětnou vazbu pro samotné učitele Tv, zda rozumí a chápou potřeby dnešních mladších adolescentů v této sféře. Jinými slovy se jedná o mezigenerační konfrontaci potřeb v oblasti tvorby podmínek pro sportovní a pohybové aktivity. Respondenti nebyli primárně osloveni jakožto pedagogové školní Tv, tzn. okruhem našeho zájmu nebyla školní tělesná výchova. Učitelé Tv byli dotazováni jakožto experti na problematiku sportu a pohybových aktivit v dané lokalitě (městě), případně celé ČR.

První oblastí zájmu byla zejména zodpovědnost za tvorbu prostorových podmínek převážně pro neorganizovaný sport dětí a mládeže v dané lokalitě. Další otázky se týkaly zapojení místní školy ve vytváření těchto podmínek a přístupnosti místního školního hřiště mimo vyučování.

Dalším okruhem semistrukturovaného interview byly obecné bariéry častější sportovní aktivity mladších adolescentů v celorepublikovém kontextu. Stejná otázka byla položena i v souvislosti s konkrétním městem.

Poté následovala pasáž týkající se sportovních zařízení daného města - která dle jejich názoru nejvíce postrádá zkoumaná cílová populace (12–15 let); jaké jsou podmínky pro sport ve městě a zda si myslí, že je zde dostatek volně přístupných sportovišť pro děti a mládež.

Další součástí interview byla otázka, co by se mělo ve městě zlepšit pro pravidelnou pohybovou aktivitu mladších adolescentů, jaké sporty jsou v jejich městě vnímány jako hlavní (obecně i zacíleně na děti a mládež). Následoval dotaz na specifické, problémové skupiny adolescentů a co by v oblasti sportu pro ně učitelé Tv navrhovali.

Posledním bodem byl prostor k volnému vyjádření pedagogů Tv k probíranému tématu, tedy všechny možné souvislosti a souvztažnosti se sportovními a pohybovými aktivitami mladších adolescentů s důrazem na prostorové a materiální podmínky.

Celý proces sestavení semistrukturovaného interview měl opět svůj dlouhodobější vývoj a byl dvakrát pilotně ověřován na třech učitelích Tv.

Výběr měst a respondentů

Věkové vymezení zkoumané populace bylo na základě studia literatury a především mnoha konzultací s odborníky na danou problematiku vybráno mezi 12–15 roky. Toto období bylo nezřídka v souvislosti se sportovní aktivitou označováno těmito konzultanty za „rizikový věk“. Mezi další aspekty, které vedly k volbě tohoto věkového rozpětí, je aprobace hlavního řešitele právě na druhý stupeň základní školy pro tělesnou a informační výchovu. Dále se v průběhu pilotáží dotazníků ukázalo, že spodní hranice tohoto věkového vymezení je nejnižší možnou pro uspokojivé vyplňování dotazníků se zamýšlenou tematikou. Výzkumy mladších jedinců probíhají převážně na kvalitativní výzkumné bázi a tomu odpovídají výzkumné techniky, které jsou převážně náročné na evaluační procedury, zejména z časového hlediska (např. Gordon-Larsen et al., 2004; Hume et al., 2005). Navíc nelze těmito metodami zkoumat takový počet respondentů jako v případě dotazníků.

Výzkum byl zaměřen na Středočeský kraj, resp. primárně na města ve Středočeském kraji. Tento kraj se vyznačoval jednou z nejvíce homogenních charakteristik (společně s Prahou a Jihomoravským krajem) v mnoha podstatných ukazatelích - od relativně nízké a do značné míry homogenní míry nezaměstnanosti přes socioekonomickou stabilitu (příznivé podmínky pro zemědělství, průmyslovou výrobu a disponující nejrozvinutější dopravní infrastrukturou¹⁰ přímo napojenou na hlavní město ČR apod.) v poměrech celé ČR. K vhodnosti výběru Středočeského kraje přispěly také relativně obdobné klimatické a geografické poměry (absence vysokých hor apod.). V neposlední řadě byla předností řešitelova největší znalost měst právě Středočeského kraje, ale i celého regionu.

Jako další kritérium volby měst na území tohoto kraje byl stanoven počet obyvatel mezi 10–20 000 obyvateli¹¹. Jednak toto rozmezí vychází historicky z tzv. diferencovaných urbanistických ukazatelů pro tělovýchovu a sport, jednak se obce s tímto počtem obyvatel bez výhrad v ČR považují z hlediska sociologického a urbanistického za „skutečná“ města¹².

Na základě zmíněných kritérií byla vybrána tato středočeská města (v abecedním pořadí): Benešov (16 247 - počet obyvatel dle ČSÚ k 1. 1. 2007), Beroun (17 997), Brandýs nad Labem - Stará Boleslav (15 850), Čáslav (10 074), Čelákovice (10 715), Kralupy nad Vltavou (16 749), Kutná Hora (21 373), Mělník (19 003), Neratovice (16 231), Nymburk (14 363), Poděbrady (13 255), Rakovník¹³ (16 159), Říčany (11 957), Slaný (14 891), Vlašim (12 033).

Vzhledem k nereálnosti uskutečnění čistě reprezentativního výběru osob, který by byl prováděn přímým náhodným výběrem jedinců byla tato problematika řešena na základě sítě základních škol a víceletých gymnázií. Oporu výběru tvořily třídy základních škol a

¹⁰ Jedná se především o infrastrukturu hlavních dopravních tepen, poněvadž vzhledem k již zmíněné rozdrobené sídelní struktuře celého kraje s vysokým podílem obcí s malým počtem obyvatel není dopravní dostupnost na nejlepší úrovni při mezikrajském srovnání v rámci celé ČR (www.kr-stredocesky.cz/portal, 2007).

¹¹ Počet obyvatel sídel může značně kolísat zejména z důvodu daňových pásem dle počtu obyvatel obce. Proto docházelo k „umělému“ či náhlému zvýšení počtu obyvatel připojením blízké vesnice apod. Z těchto důvodů bylo vymezení počtu obyvatel pouze rámcové.

¹² Dle zákona o obcích se počtem obyvatel (nad 3 000 obyvatel, příp. za splnění dalších podmínek) může v českých podmínkách jednat o město, ovšem např. charakterem osídlení, životním způsobem apod. se může převážně jednat o venkovské sídlo.

¹³ Bylo zvažováno vyřazení města Rakovníku z opory výběru, jelikož tento region (bývalý okres) byl pro léta 2004–2006 označen Ministerstvem pro místní rozvoj ČR jako hospodářsky slabý. Jelikož výzkum probíhal přímo ve městě (či v blízkém okolí v případě dojíždějících), bylo po konzultacích s odborníky rozhodnuto město Rakovník v opoře výběru ponechat.

víceletých gymnázií ve městech s cca 10–20 000 obyvateli (N = 15) ve Středočeském kraji. Jelikož byl výzkum zaměřen na mladší adolescenty ve věku 12–15 let, tedy 2. stupeň základních škol a první část víceletých gymnázií, resp. pro sběr dat bylo využito sítě těchto škol zaměřil se výzkum i na „venkovské adolescenty“, kteří do těchto městských škol dojíždějí.¹⁴ Vzhledem k využití sítě škol pro sběr dat se jednalo o tzv. shlukový výběr respondentů.

Vlastní procedura losování probíhala na základě podkladů z Ústavu pro informace ve vzdělání (ÚIV) pro základní školy a úřadu Středočeského kraje - odboru školství, mládeže a sportu pro víceletá gymnázia, doplněných o aktuální informace z webových stránek škol.

Tabulka 2

Opora výběru - počty školních tříd a žáků/studentů dle jednotlivých měst

OPORA VÝBĚRU				
Město	základní školy		víceletá gymnázia	
	počet tříd	počet žáků	počet tříd	počet studentů
Benešov	34	919	6	172
Beroun	43	1 119	4	122
Brandýs nad Labem - Stará Boleslav	40	1 023	4	125
Čáslav	25	625	4	118
Čelákovice	21	462	4	122
Kralupy nad Vltavou	42	1 069	4	122
Kutná Hora	41	1 012	8	236
Mělník	42	1 066	4	118
Neratovice	31	748	8	230
Nymburk	36	905	8	236
Poděbrady	30	759	4	121
Rakovník	37	948	4	117
Říčany	25	597	4	121
Slaný	34	836	4	120
Vlašim	22	585	4	113
Celkem	503	12 709	74	2 193

Celkem bylo v těchto lokalitách v roce 2007 na základních školách na 2. stupni (6.–9.ročníku) 503 tříd, do kterých docházelo 12 709 žáků; na víceletých gymnáziích v 1.–4. ročníku 74 tříd s 2 193 studenty. Celkově navštěvovalo v roce 2007 (školní rok 2006/2007) 2. stupeň základních škol a první část víceletých gymnázií v 15 středočeských městech 14.902 mladších adolescentů v 577 třídách. Pro kontrolu byl spočítán průměrný počet žáků/studentů v jedné třídě pro jednotlivá města. Tento údaj se pohyboval v rozmezí od 23,4 (Čelákovice) do 27,2 (Benešov). Vzhledem k relativně vyrovnaným průměrným počtům žáků/studentů ve třídách bylo rozhodnuto, že lze pro potřeby výběru brát v úvahu počty tříd (bez detailního počtu žáků/studentů).

¹⁴ Situace by u dětí mladšího školního věku byla odlišná, jelikož 1. stupeň základních škol je oproti 2. stupni v malých obcích poměrně rozšířen. U víceletých gymnázií je situace zcela jednoznačná.

Tyto podklady tvořily tzv. oporu výběru (dle Čermáka, 1980) nebo též tzv. základní soubor (dle Vytlačila, 1969). Výběr respondentů, resp. školních tříd probíhal tzv. váženým způsobem bez vracení, kdy např. Kutná Hora měla téměř dvakrát větší šanci být vybrána než např. Vlašim, díky skoro dvojnásobnému počtu školní tříd (žáků, studentů) ve městě. Celá procedura výběru byla dvoustupňová (Čermák, 1980) nebo, jak uvádí Vytlačil (1969), dvoufázová, kdy prvním stupněm (fází) byla města a druhým třídy ve školách. Vlastní losování prvního stupně (první fáze) - měst - bylo založeno na proporčním zastoupení školních tříd v osudí, jednalo se tedy o již zmíněný vážený způsob bez vracení. První stupeň - města (bylo vylosováno pět měst) - byl zvolen zejména pro snadnější organizaci výzkumného šetření a také pro detailnější poznání zkoumaných měst, resp. respondentů navštěvujících školy v daných městech.

Ve druhém stupni výběru byly vybírány konkrétní třídy z 20 škol, které se nacházely na území pěti vylosovaných měst v prvním kole výběru. Jednalo se o 15 základních škol a pět víceletých gymnázií (jedno gymnázium v každém městě), přičemž byly vylosovány třídy z 19 škol. Poměr dívek a chlapců nebyl a priori „uměle“ ovlivňován, neboť bylo očekáváno rovnoměrné zastoupení obou pohlaví.

5 VÝSLEDKY A DISKUZE

V úvodu výsledkové části je vhodné uvést údaje o celkové návratnosti dotazníků. Vzhledem k tomu, že bylo vybráno 2 660 dotazníků z 3 005 distribuovaných, činila návratnost 88,5 %. Po nezbytných korekturách bylo vyřazeno 106 dotazníků, čímž procento návratnosti analyzovaných dotazníků kleslo na 85,3. Celkovou návratnost dotazníků lze označit za velmi uspokojivou, neboť obvykle dosahuje nižších hodnot. Na druhou stranu si je třeba uvědomit, že sběr dat probíhal na školách.

Vzhledem k víceúrovňovému charakteru dat (žáci/studenti ve třídách, třídy ve školách, školy ve městech) je vhodné vyjádřit meziskupinovou variabilitu pomocí vnitrotřídního korelačního koeficientu (intra-class coefficient correlation, ICC). Rozpětí ICC bylo od 0,021 do 0,091; průměr 0,059 a směrodatná odchylka 0,026. Vzhledem k relativně nízkým hodnotám (pod 0,1) je možno s daty zacházet tak, jako by byla jednoúrovňová. Z tohoto důvodu je v dalším textu víceúrovňový charakter dat ignorován.

Sociodemografické charakteristiky výzkumného souboru

Charakteristika výzkumného souboru z hlediska pohlaví je uvedena v tabulce 3. Je zřejmé, že v tomto ohledu byl pořízen vyvážený vzorek populace: dívek 1 274 (49,7 %), chlapců 1 256 (49,0 %) a 34 (1,3 %) respondentek či respondentů pohlaví neuvedlo. Celkem bylo analyzováno 2 564 dotazníků.

Tabulka 3

Struktura zkoumaného souboru dle pohlaví

POHLAVÍ	POČET	PODÍL [%]
Dívky	1 274	49,7
Chlapci	1 256	49,0
Neuvedeno	34	1,3
Celkem	2 564	100,0

Věkové složení výzkumného souboru ilustruje tabulka 4. Nejméně bylo dotazováno nejmladších dětí - 12letých, resp. 6. tříd a prim víceletých gymnázií - 495 respondentů (19,3 %). Zbývající věkové zastoupení (13–15 let) bylo již vyrovnané (viz tabulka 4). U 28 vyhodnocovaných dotazníků (1,1 %) nebyl věk uveden, nicméně jelikož se jednalo o dotazníky od respondentů ze 7. a 8. tříd základních škol (příp. sekundy a tercie víceletých gymnázií), tak byly tyto dotazníky vyhodnocovány. Průměrný věk respondentů činil 13,62±1,08 roku.

Tabulka 4

Struktura zkoumaného souboru dle věku

VĚK [ROKY]	POČET	PODÍL [%]
12	495	19,3
13	669	26,1
14	669	26,1
15	703	27,4
Neuvedeno	28	1,1
Celkem	2 564	100,0

Tabulka 5

Struktura zkoumaného souboru dle místa bydliště

MÍSTO BYDLIŠTĚ	POČET	PODÍL [%]
Město	1 686	65,8
Venkov	828	32,3
Neuvedeno	50	1,9
Celkem	2 564	100,0

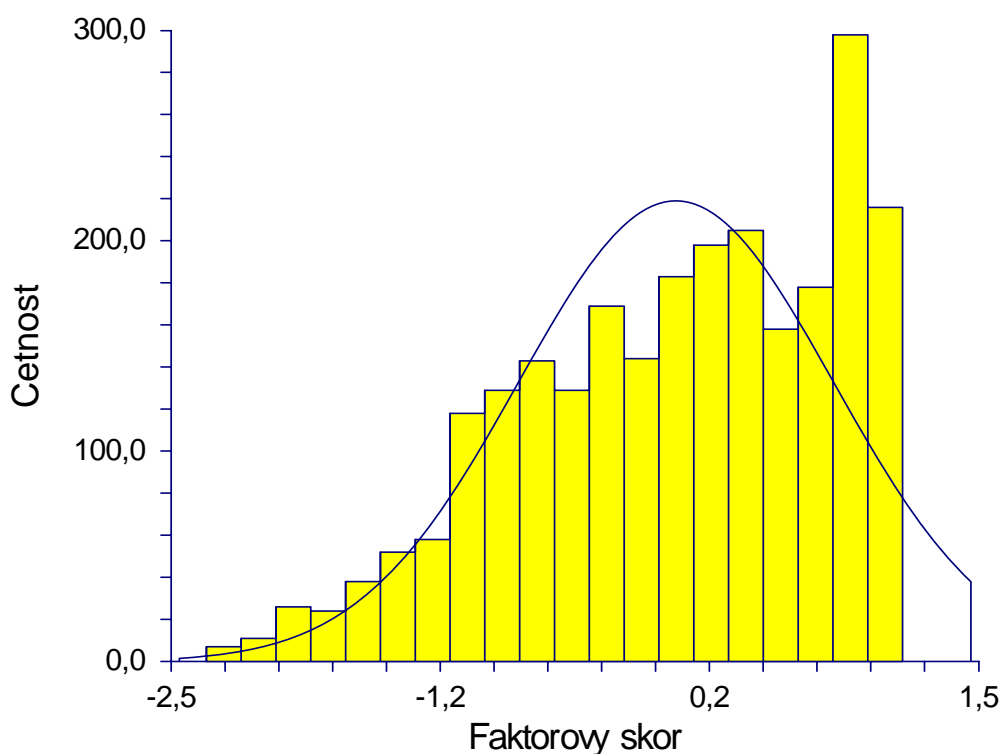
Prostorové podmínky pro lokomoci a lokomoční aktivita

Na základě prvních pěti otázek dotazníku vztahujících se k teoretickému konceptu vnímání lokomočních podmínek, byl pomocí faktorového skóru vytvořen index, který ilustruje celkovou spokojenost mladších adolescentů s podmínkami pro lokomoční aktivity v okolí jejich bydliště. Za odpověď „ano“ byly získány 4 body, „spíše ano“ 3 body, „spíše ne“ 2 body a za odpověď „ne“ 1 bod.

V grafu 1 je znázorněna křivka normálního rozložení četností. Je patrné, že těžiště grafu je posunuto na pravou stranu, což indikuje výraznější podíl velmi spokojených adolescentů (oproti normálnímu rozdělení). Nebyly zjištěny difference mezi venkovskými a městskými adolescenty.

Graf 1

Spokojenost respondentů s podmínkami pro lokomoci v místě bydliště pomocí faktorového skóru (z otázek 1–5)

Legenda (otázky 1–5):

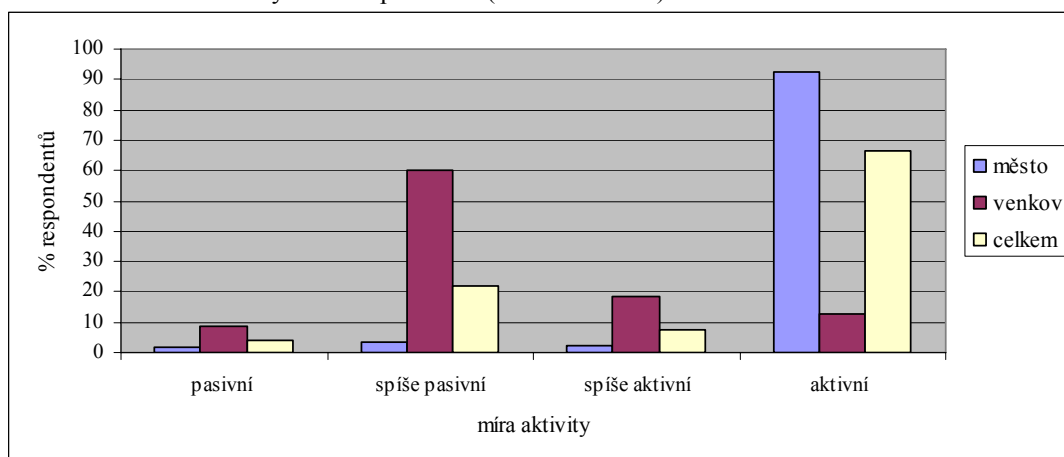
1. V místě mého bydliště jsou snadno dostupná místa pro chůzi - chodníky, pěší zóny, parky apod.
2. V místě mého bydliště jsou snadno dostupná místa, kde lze jezdit na kole.
3. V místě mého bydliště jsou snadno dostupná místa, kde lze jezdit na skateboardu, kolečkových bruslích.
4. V místě mého bydliště se při chůzi, na kole, skateboardu či kolečkových bruslích apod. co se týče dopravy cítím bezpečně.
5. V místě mého bydliště jsem spokojen s podmínkami pro lokomoční aktivity (kolo, běh, chůze, kolečkové bruslení, skateboarding apod.).

Lokomoční aktivita respondentů byla též indexována (z otázek číslo 10, 11, 12) pomocí faktorového skóru, přičemž bylo u jednotlivých otázek užito velmi jednoduchého kritéria pro hodnocení uvedené lokomoční aktivity. Pro tento účel byly lokomoční aktivity rozděleny do tří základních kategorií: 1. zcela pasivní (automobil) - 0 bodů; 2. středně aktivní (veřejná doprava) - 1 bod; 3. aktivní (chůze, kolo, brusle, skate apod.) - 2 body. Toto velmi jednoduché členění je ospravedlnitelné z důvodu neznalosti intenzity lokomočních aktivit a vzdálenosti z domova do místa určení (orientační časový údaj je k dispozici pouze u lokomoce do sportovních zařízení).

Při rozčlenění souboru do čtyř skupin podle míry lokomoční aktivity (z otázek číslo 10, 11, 12) dle místa bydliště respondentů bylo zjištěno, že městští adolescenti jsou lokomočně výrazně aktivnější (viz graf 2) než venkovští. Podstatné rozdíly mezi pohlavími nebyly zjištěny.

Graf 2

Lokomoční aktivita dle místa bydliště respondentů (z otázek 10–12)

Legenda (otázky 10–12):

10. Jakým způsobem se nejčastěji za poslední měsíc dopravuješ do školy?
11. Jakým způsobem se nejčastěji za poslední měsíc dopravuješ ze školy?
12. Jak se nejčastěji za poslední měsíc dopravuješ ve volném čase (na kroužky, za kamarády apod.)?

Tabulka 6

Korelační matice: prostorové podmínky pro lokomoční aktivity (o1–o5) a lokomoční aktivity (o10–o12)

	o1	o2	o3	o4	o5	o10	o11	o12
o1	1,00							
o2	0,36	1,00						
o3	0,39	0,46	1,00					
o4	0,23	0,38	0,28	1,00				
o5	0,37	0,50	0,49	0,51	1,00			
o10	0,20	-0,26	0,13	-0,08	-0,06	1,00		
o11	0,22	-0,27	0,14	-0,11	-0,06	0,86	1,00	
o12	0,16	-0,13	0,13	0,01	0,05	0,56	0,63	1,00

Legenda (otázky 1–5 a 10–12):

1. V místě mého bydliště jsou snadno dostupná místa pro chůzi - chodníky, pěší zóny, parky apod.
2. V místě mého bydliště jsou snadno dostupná místa, kde lze jezdit na kole.
3. V místě mého bydliště jsou snadno dostupná místa, kde lze jezdit na skateboardu, kol. bruslích.
4. V místě mého bydliště se při chůzi, na kole, skateboardu či kolečkových bruslích apod. co se týče dopravy cítím bezpečně.
5. V místě mého bydliště jsem spokojen s podmínkami pro lokomoční aktivity (kolo, běh, chůze, kolečkové bruslení, skateboarding apod.).
10. Jakým způsobem se nejčastěji za poslední měsíc dopravuješ do školy?
11. Jakým způsobem se nejčastěji za poslední měsíc dopravuješ ze školy?
12. Jak se nejčastěji za poslední měsíc dopravuješ ve volném čase (na kroužky, za kamarády apod.)?

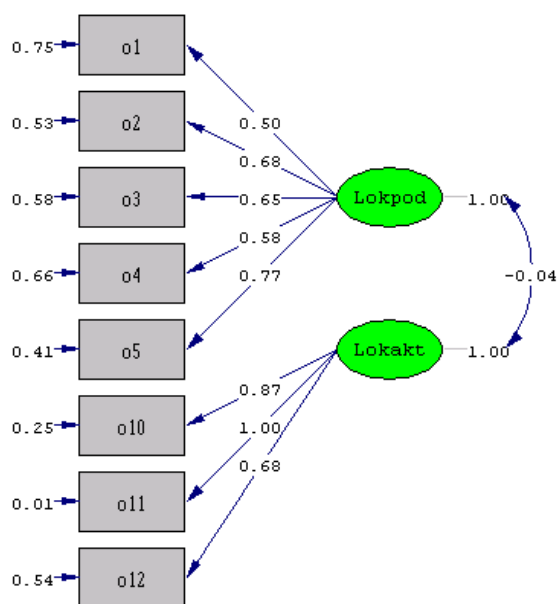
Poznámka:

V tabulce jsou odděleny čárkovaně otázky týkající se prostorových podmínek pro lokomoční aktivity (o1–o5) a lokomoční aktivita (o10–o12). Stejná legenda platí i pro graf 3 na této stránce.

Spokojenost mladších adolescentů s podmínkami pro lokomoční aktivity v místě bydliště nemá prokázanou souvislost s jejich realizovanou lokomoční aktivitou (korelace je -0,04; viz graf 3). Na úrovni jednotlivých indikátorů se korelační koeficienty pohybují od -0,27 do 0,22, přičemž „výraznější“ kladné korelace jsou mezi lokomoční aktivitou a snadno dostupnými místy pro chůzi (0,16 až 0,22; viz tabulka 6).

Graf 3

Path diagram: prostorové podmínky pro lokomoční aktivity (o1–o5) a lokomoční aktivita (o10–o12)

Legenda:

Lokpod = lokomoční podmínky (prostorové podmínky pro lokomoci)

Lokakt = lokomoční aktivity

Faktorová zátěž 1,00 (v grafu 3 u o11) je zaokrouhlena z hodnoty 0,99. Tato vysoká hodnota vyplývá ze skutečnosti, že otázky číslo 10 a 11 jsou velmi obsahově podobné (lokomoce do/ze školy) a byla mezi nimi zjištěna vysoká korelace (0,86; viz tabulka 6). Tento jev se nazývá multikolinearita a více o něm pojednává např. Štochl (2008).

Z reziduálních korelací jsou patrné zvýšené nevysvětlené korelace mezi o1–o2 a o10–o11, což indikuje nějakou společnou vlastnost těchto položek a není to plně vysvětleno v předchozím modelu (graf 3).

Prostorové podmínky pro sport a sportovní aktivita

Vztah mezi prostorovými podmínkami pro sport a participací mladších adolescentů ve sportovních aktivitách je prezentován na úrovni jednotlivých otázek z důvodu prozatímní nemožnosti sestavit teoretický koncept v této oblasti zkoumání.

Prostorové podmínky a organizovaný sport

Na úrovni jednotlivých otázek byla mezi prostorovými podmínkami pro sport a sportovní aktivitou v organizované formě zjištěna nejvyšší korelace mezi časovou dostupností sportovišť (otázka 15) a participací v organizované formě sportu (otázka 23). Nicméně i tyto nejvyšší korelace se pohybovaly v rozmezí 0,15–0,19 (viz tabulka 7). Ostatní korelační koeficienty byly ještě výrazně nižší. Lze tudíž konstatovat, že se neprokázala souvislost mezi prostorovými podmínkami a participací v organizovaných sportovních aktivitách.

Tabulka 7

Korelační matice: prostorové podmínky pro sport (o7–o9, o16–o18) a organizovaná sportovní aktivita (o20, o23a–o23c)

	o7	o8	o9	o15	o16	o17	o18	o20	o23a	o23b	o23c
o7	1,00										
o8	0,18	1,00									
o9	0,14	0,86	1,00								
o15	-0,07	-0,01	-0,01	1,00							
o16	0,22	0,00	-0,02	-0,11	1,00						
o17	0,19	0,04	0,04	-0,05	0,25	1,00					
o18	0,01	-0,05	-0,03	-0,07	0,31	0,25	1,00				
o20	0,05	-0,03	-0,04	0,04	0,00	0,02	0,04	1,00			
o23a	0,05	0,05	0,02	0,15	-0,10	-0,09	-0,08	0,17	1,00		
o23b	0,01	0,02	0,01	0,18	-0,09	-0,07	-0,06	0,14	0,81	1,00	
o23c	0,01	0,02	0,00	0,19	-0,09	-0,07	-0,06	0,11	0,69	0,89	1,00

Legenda (otázky 7–9, 15–18, 20 a 23 a,b,c):

7. Jsem spokojen(a) s podmínkami pro sport v místě mého bydliště.
8. Je možné sportovat na místním školním hřišti v době mimo vyučování - ve všední den odpoledne?
9. Je možné sportovat na místním školním hřišti v době mimo vyučování - o víkendu?
15. Jak dlouho Ti na tato sportoviště trvá cesta z domova v minutách?
16. Napiš, která sportoviště Ti nejvíce schází v tomto městě (kde chodíš do školy)?
17. Napiš, zda Tě něco omezuje v návštěvě sportovního zařízení, sportoviště a pokud ano, tak co?
18. Jaká sportoviště, která dosud nenavštěvuješ, bys rád navštěvoval(a)?
20. Kolik máš vyučovacích hodin nepovinné, volitelné školní tělesné výchovy za týden?
23. Kolikrát a kolik hodin za týden sportuješ v organizované formě (oddíle, klubu, kroužku apod.)?
a) sport, disciplína; b) kolikrát za týden; c) hodin za týden.

Poznámka:

V tabulce jsou odděleny čárkovaně otázky týkající se prostorových podmínek pro sportovní aktivity (o7–o18) a sportovní aktivita v organizované formě (o20–o23c).

Prostorové podmínky a neorganizovaný sport

Na úrovni jednotlivých otázek byla mezi prostorovými podmínkami pro sport a sportovní aktivitou v neorganizované formě zjištěna nejvyšší korelace (0,26; viz tabulka 8) mezi časovou dostupností sportovišť (otázka 15) a počtem aktivně navštívených sportovních zařízení za poslední měsíc (otázka 13). Navíc tato zjištěná korelace byla v rámci „jednoho bloku otázek“ (otázky číslo 13-15, kde se odpovědi vztahovaly k aktivně navštíveným sportovištím z hlediska druhu sportoviště, způsobu dopravy do těchto sportovišť¹⁵ a jejich časové dostupnosti). Ostatní korelace se pohybovaly na ještě nižších hodnotách. Lze tedy konstatovat, že se nepodařila prokázat souvislost mezi prostorovými podmínkami a účastí mladších adolescentů v neorganizovaných formách sportu.

¹⁵ Otázka 14 patřila do konceptu lokomočních aktivit.

Tabulka 8

Korelační matice: prostorové podmínky pro sport (o7–o9, o16–o18) a neorganizovaná sportovní aktivita (o6, o13, o22, o24)

	o7	o8	o9	o15	o16	o17	o18	o6	o13	o22	o24
o7	1,00										
o8	0,18	1,00									
o9	0,14	0,86	1,00								
o15	-0,07	-0,01	-0,01	1,00							
o16	0,22	0,00	-0,02	-0,11	1,00						
o17	0,19	0,04	0,04	-0,05	0,25	1,00					
o18	0,01	-0,05	-0,03	-0,07	0,31	0,25	1,00				
o6	0,13	-0,03	-0,01	0,05	-0,04	-0,06	-0,13	1,00			
o13	0,08	0,13	0,12	0,26	-0,17	-0,17	-0,12	0,17	1,00		
o22	0,07	-0,04	-0,03	0,00	-0,11	-0,06	-0,03	0,11	0,13	1,00	
o24	-0,03	0,00	0,01	-0,01	-0,11	-0,04	-0,06	0,04	0,06	0,40	1,00

Legenda (otázky 7–9, 15–18, 20 a 23 a,b,c):

7. Jsem spokojen(a) s podmínkami pro sport v místě mého bydliště.
8. Je možné sportovat na místním školním hřišti v době mimo vyučování - ve všední den odpoledne?
9. Je možné sportovat na místním školním hřišti v době mimo vyučování - o víkendu?
15. Jak dlouho Ti na tato sportoviště trvá cesta z domova v minutách?
16. Napiš, která sportoviště Ti nejvíce schází v tomto městě (kde chodíš do školy)?
17. Napiš, zda Tě něco omezuje v návštěvě sportovního zařízení, sportoviště a pokud ano, tak co?
18. Jaká sportoviště, která dosud nenavštěvuješ, bys rád navštěvoval(a)?
6. Sportuji doma v bytě nebo na zahradě?
13. Vypiš všechna sportoviště, která v současné době aktivně navštěvuješ - alespoň 1x za poslední měsíc.
22. Kolik hodin za týden věnuješ neorganizovaným sportovním aktivitám (tzn. bez vedení trenérem apod.)?
24. Kolik hodin za týden celkově trávíš pohybem venku (chůzí, jízdou na kole atd.)?

Poznámka:

V tabulce jsou odděleny čárkovaně otázky týkající se prostorových podmínek pro sportovní aktivity (o7–o18) a sportovní aktivita v neorganizované formě (o6–o24).

Socioekonomické podmínky a sportovní aktivita

Na úrovni jednotlivých otázek byla mezi socioekonomickým zázemím rodiny a sportovní aktivitou respondentů zjištěna nejvyšší korelace (0,14) mezi vnímáním rodiny respondenty (otázka číslo 35) a sportováním adolescentů doma v bytě nebo na zahradě (otázka číslo 6; viz tabulka 9), což velmi slabě indikuje, že respondenti, kteří vnímají svoji rodinu jako lépe ekonomicky zajištěnou, sportují více doma v bytě nebo na zahradě v porovnání s těmi, kteří vnímají svou rodinu jako chudší. Ostatní hodnoty korelačních koeficientů byly ještě na nižších úrovních. Lze tedy konstatovat, že nebyl prokázán vztah mezi socioekonomickým zázemím respondentů a jejich participací ve sportovních aktivitách.

Tabulka 9

Korelační matice: socioekonomické zázemí respondentů (o35, o39, o39b) a sportovní aktivity (o20, o23a–c, o6, o13, o22, o24)

	o35	o39	o39b	o20	o23a	o23b	o23c	o6	o13	o22	o24
o35	1,00										
o39	0,07	1,00									
o39b	0,13	0,62	1,00								
o20	0,08	-0,01	-0,03	1,00							
o23a	0,05	0,07	0,07	0,17	1,00						
o23b	0,08	0,07	0,06	0,14	0,81	1,00					
o23c	0,07	0,04	0,02	0,11	0,69	0,89	1,00				
o6	0,14	0,04	0,01	0,07	0,14	0,11	0,09	1,00			
o13	0,02	0,08	0,08	0,14	0,41	0,37	0,31	0,17	1,00		
o22	0,01	-0,02	-0,07	0,05	0,01	0,03	0,05	0,11	0,13	1,00	
o24	0,00	-0,04	-0,04	0,01	0,03	0,05	0,05	0,04	0,06	0,40	1,00

Legenda:

35. Svoji rodinu vnímám jako (bohatou; spíše bohatou; spíše chudou; chudou).

39. Vzdělání matky?

39b. Vzdělání otce?

20. Kolik máš vyučovacích hodin nepovinné, volitelné školní tělesné výchovy (sportovní hry apod.) za týden?

23. Kolikrát a kolik hodin za týden sportuješ v organizované formě (oddíle, klubu, kroužku apod.)?

a) sport, disciplína; b) kolikrát za týden; c) hodin za týden.

6. Sportuji doma v bytě nebo na zahradě.

13. Vypiš všechna sportoviště, která v současné době aktivně navštěvuješ - alespoň 1x za poslední měsíc.

22. Kolik hodin za týden věnuješ neorganizovaným sportovním aktivitám (tzn. bez vedení trenérem apod.)?

24. Kolik hodin za týden celkově trávíš pohybem venku (chůzí, jízdou na kole atd.)?

Poznámka:

V tabulce jsou odděleny čárkovaně otázky týkající se socioekonomického zázemí rodiny (o35–o39b) a sportovní aktivity (o20–o24).

Souhrnné výsledky ze semistrukturovaných interview s pedagogy tělesné výchovy

Z obsahové analýzy semistrukturovaných interview s učiteli tělesné výchovy (n = 37) na základních školách a víceletých gymnáziích v pěti středočeských městech vyplynula složitost a komplexnost celé problematiky, tj. tvorby vhodných prostorových podmínek pro pohybové aktivity mladších adolescentů. Velká shoda panovala v otázce zajištění prostorových podmínek pro neorganizovaný sport dětí a mládeže - respondenti se jednoznačně shodli (70,2 %) na hlavní zodpovědnosti města. V přispění vlastní školy pro tvorbu těchto podmínek byly jejich názory značně odlišné, od velmi odmítavých stanovisek (16,2 %) typu „žádnou“ (roli) přes nejčastější názory (67,6 %), že by škola měla mít výchovnou a informativní funkci a mohla či měla poskytnout prostorové podmínky, ovšem za podmínky zajištění personálního zabezpečení městem (především finanční stránka), až po názory, že zřizovatelem základních škol je město, tudíž by škola měla hrát v zajištění těchto podmínek výraznou úlohu (16,2 %). U gymnázií bylo upozorňováno na fakt (8,1 %), že jejich zřizovatelem je kraj, takže případné zpřístupnění školního hřiště mimo vyučování by přinášelo pouze komplikace. Navíc někteří učitelé uváděli (10,8 %), že jejich školní hřiště již bývalo v odpoledních hodinách přístupné veřejnosti, avšak velká míra vandalizmu je donutila tento stav přehodnotit.

Více jak polovina respondentů (51,4 %) poukazovala na podstatnou a nezastupitelnou funkci rodiny ve vytváření zájmu dětí a mládeže o sportovní aktivity. V této souvislosti bylo upozorňováno na pouze občasnou podporu rodiny. Jako největší bariéra sportovní či pohybové aktivity dětí a mládeže se ukázala podle názoru respondentů zejména lenost/pohodlnost (54 %), následovaná nedostatečnou materiální a prostorovou vybaveností (27 %) města pro sportovní a pohybové aktivity a současným hédonistickým životním stylem rodin a samotných mladších adolescentů (24,3 %). Dále nedostatečné personální zabezpečení (24,3 %) sportovních a pohybových aktivit, jak z hlediska kvantity, ale i kvality trenérské práce a absence motivace (13,5 %) mladších adolescentů k pohybu obecně. Tyto facilitátory i bariéry pohybových aktivit byly zmiňovány v lokálním kontextu zkoumaných měst i v celorepublikovém měřítku.

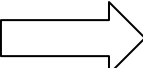
Situace ohledně prostorových podmínek pro organizovaný sport byla v těchto městech vnímána učiteli tělesné výchovy pozitivně (56,7 %), avšak s poměrně častým dovětkem (18,9 %), že existuje překážka v podobě finančních nároků spojených se sportovní aktivitou.

Prostorové podmínky pro neorganizovaný sport dětí byly hodnoceny velmi kriticky (48,6 %). Ve všech zkoumaných městech byl zaznamenán většinový názor (59,5 %), že by mělo být více volně přístupných hřišť. Respondentů, kteří sami sebe označovali za optimisticky smýšlející, tuto myšlenku uváděli i v souvislosti s problémovými skupinami adolescentů (přibližně třetina respondentů viděla problémové adolescenty jako obtížně řešitelný problém). Za jednu z možností, jak ovlivnit životní styl této skupiny adolescentů, bylo navrhováno nabídnout těmto jedincům volné prostory ke sportování bez přílišné organizovanosti a finančních nároků, neboť se dle pedagogů Tv většina těchto problémových adolescentů rekrutuje ze slabšího socioekonomického zázemí. I přesto byla možnost zapojení

těchto jedinců do sportovních aktivit vnímána respondenty jako obtížná (35,1 %), neboť v souvislosti s možností veřejně přístupných sportovišť (zdarma) byl zcela jednoznačně zmiňován jako největší problém vandalizmus (56,7 %), následovaný právní zodpovědností za případné úrazy (16,2 %), kdy právě v dnešní době dochází k vysokým náhradám za poškození zdraví. Proto většina respondentů (62,1 %) z těchto důvodů upozorňovala na nutnost dozoru při provozu takto volně přístupných sportovních zařízení.

Tabulka 10

Souhrnné závěry interview s pedagogy tělesné výchovy na podmínky pro pohybové aktivity mladších adolescentů

POHYBOVÉ AKTIVITY MLADŠÍCH ADOLESCENTŮ	
nezastupitelná funkce rodiny	
finanční náročnost některých sportovních odvětví	
orientace dnešních adolescentů na kvalitní prostorové a materiální vybavení	
největší bariéry pohybových aktivit mladších adolescentů: lenost, absence motivace, preference hédonistického životního stylu - konzumace pasivních aktivit	
neorganizovaný sport	organizovaný sport
velmi kritické hodnocení prostorových podmínek	prostorové podmínky v daných lokalitách hodnoceny spíše pozitivně
nedostatečná podpora prostorových podmínek pro lokomoční aktivity (cyklostezky, dráhy pro in-line brusle apod.)	problém odměňování trenérů a funkcionářů
hlavní zodpovědnost města v zajištění prostorových podmínek	finanční náročnost některých sportovních odvětví
úloha školy v zajištění prostorových podmínek diskutabilní	
největší problém vandalizmus	 nutnost dozoru sportovišť
právní zodpovědnost za případné úrazy	

Dalším společným znakem zkoumaných měst je dle respondentů nedostatečná prostorová podpora pro lokomoční aktivity, tzn. absence cyklostezek v intravilánu měst, citelně byly též vnímány špatné podmínky pro provozování v současné době tolik módní jízdy na kolečkových (in-line) bruslích.

Z interview s respondenty též vyplynula orientace mladších adolescentů na kvalitu sportovních zařízení a vlastního sportovního vybavení, protože se nezřídka (32,4 %) objevovaly zejména s plánovanými či potřebnými sportovišti přívlastky jako „kvalitní“, „pořádný“ apod.

Porovnání názorů pedagogů tělesné výchovy a mladších adolescentů

Jedním z nejzajímavějších témat pro komparaci názorů mezi pedagogy Tv (n = 37) a mladšími adolescenty žijícími ve městě¹⁶ (n = 1 686) se ukázaly být bariéry větší pohybové aktivity (viz tabulka 11). Učitelům Tv i mladším adolescentům byla položena de facto shodná otázka týkající se limitujících faktorů provozování větší sportovní aktivity mladších adolescentů. Přímá komparace výsledků, resp. procentuálních hodnot zastoupení jednotlivých bariér není možná, zejména z důvodu zcela odlišného postoje obou skupin respondentů k dané otázce. Učitelé Tv na otázku odpovídali „globálně“ (snaha o objektivní

¹⁶ Názory učitelů Tv byly komparovány s názory městských mladších adolescentů, protože se názory učitelů soustředily na území města, takže by porovnání s celým zkoumaným souborem mladších adolescentů (včetně venkovských) bylo zkreslené.

posouzení) za celou adolescentní populaci a navíc „měli potřebu“ prezentovat nějakou bariéru sportovní aktivity (zaměřili se spíše na pasivní část populace). Na druhé straně samotní mladší adolescenti odpovídali zcela za sebe (osobní percepce), tudíž ti, kteří jsou dle svého mínění dostatečně aktivní, logicky neuváděli nějaké bariéry sportovní aktivity. Téměř 70 % mladších adolescentů si není vědoma (či neuvedli) žádných překážek větší sportovní aktivity. U učitelů Tv se tato varianta odpovědi neobjevila. Nicméně je v zásadě možná jednoduchá analýza pořadí jednotlivých bariér mezi oběma skupinami respondentů.

Hlavní bariérou větší sportovní aktivity je dle učitelů Tv lenost a pohodlnost (v 54 % případů), přičemž tatáž bariéra zaujímá mezi výpověďmi mladších adolescentů až osmou pozici (1,9 %). U učitelů Tv lze k položce „lenost/pohodlnost“ přičíst „pasivní životní styl“ (24,3 %) a do určité míry „absence motivace“ (13,5 %). V této souvislosti je pro mladší adolescenty snadnější vymluvit se na to, co je jako první napadne, a sice subjektivní nedostatek času, což u nich byl druhý nejčastější důvod pasivity s 5 % (u učitelů Tv se toto zdůvodnění neobjevilo). Časové důvody u mladších adolescentů následovaly školními povinnostmi (4,3 %).

Na čem se ovšem obě skupiny shodovaly, byly často uváděné nedostatečné prostorové podmínky pro realizaci pohybových aktivit (7 % u adolescentů; 27 % u učitelů Tv). Mladší adolescenti měli těmito nedostatečnými prostorovými podmínkami na mysli např. absenci sportoviště, obsazené sportoviště (soutěžní zápas, trénink, příliš návštěvníků apod.), nepřístupné hřiště z různých aspektů (jen pro členy oddílu apod.), nevhodná otevírací doba sportoviště, špatný stav sportoviště, jeho rekonstrukce ad. Navíc lze k těmto nedostatečným prostorovým podmínkám přičíst bariéru v podobě dojíždění, která se umístila mezi výpověďmi městských adolescentů na čtvrtém místě (3,2 % případů). V souhrnu nevhodných prostorových - urbanistických podmínek města je tedy součet více než 10 %.

Dalším důvodem omezující sportování mladších adolescentů, který byl v hojně míře zmíněn u obou zkoumaných skupin, byla finanční náročnost sportovních aktivit (3,2 %, resp. 18,9 %). Mladší adolescenti ještě mezi bariéry větší sportovní aktivity uvedli zdravotní problémy (2 %) a rodiče (1,9 %). Nicméně i toto je v souladu s pohledem učitelů, že v podpoře aktivního životního stylu je role rodiny nezastupitelná.

Mladší adolescenti (65,3 %, tj. součet odpovědi „ano“ a „spíše ano“) si více přejí modernější sportovní vybavení (tzn. něco, co již mají) než zcela nové sportovní vybavení (tzn. co zatím nemají, 56,1 % případů), z čehož vyplývá jejich primární orientace na kvalitní sportovní vybavení. Toto zjištění plně koresponduje s výpověďmi učitelů Tv.

Tabulka 11

Bariéry větší sportovní aktivity mladších adolescentů žijících ve městě dle jich samotných a učitelů tělesné výchovy

BARIÉRY SPORTOVNÍ AKTIVITY			
Adolescenti (n = 1 686)	[%]	[%]	Učitelé Tv (n = 37)
žádné překážky	68,9	54,0	lenost/pohodlnost
prostorové podmínky	7,0	27,0	prostorové podmínky
nedostatek času	5,0	24,3	pasivní životní styl
škola, učení	4,3	24,3	nedostat. personální zabezpečení
dojíždění, doprava	3,2	18,9	finanční náročnost
finanční náročnost	3,2	13,5	absence motivace
zdravotní problémy	2,0		
rodiče	1,9		
lenost, pohodlnost	1,9		

Poznámka:

Procentuální součet může přesáhnout 100 %, jelikož každý z respondentů mohl uvést více důvodů.

Další shoda mezi výpověďmi mladších adolescentů a učitelů Tv panovala v otázkách týkajících se přístupnosti školního hřiště ve všední dny odpoledne a o víkendech. Obě skupiny respondentů odpovídaly na jednotlivých školách konzistentně, tzn. že pokud učitelé Tv vypověděli o otevřenosti místního školního hřiště mimo vyučování, majoritní část mladších adolescentů odpověděla shodně.

Spokojenost mladších adolescentů s prostorovými podmínkami pro sport (neorganizovaný i organizovaný)¹⁷ v místě bydliště je na relativně nízké úrovni. Spíše spokojeni jsou necelé dvě třetiny respondentů (65 %), přičemž nejméně spokojeni byli respondenti z Kutné Hory a okolí, u kterých byla spokojena jen polovina z nich. Učitelé Tv byli celkově ještě kritičtější - pozitivně hodnotilo podmínky pro organizovaný sport ve městech jen 56,7 % z nich a ještě k tomu s dovětkem (18,9 % respondentů), že je to finančně náročné. Podmínky pro neorganizovaný sport mladších adolescentů byly učiteli Tv posuzovány ještě negativněji. Téměř polovina (48,6 %) respondentů je hodnotila velmi kriticky. Navíc 59,5 % učitelů Tv uvedlo, že by v jejich městě mělo být více volně přístupných hřišť.

Obdobná situace panovala v názorech mladších adolescentů na spokojenost s podmínkami pro lokomoční aktivity v intravilánu města, která se pohybovala na úrovni cca dvou třetin respondentů. Opět byli nejméně spokojeni mladší adolescenti z Kutné Hory, což může mj. souviset s nejkopcovitějším profilem ze všech sledovaných měst a historickým charakterem. Toto zjištění je v souladu s interview s pedagogy Tv, kteří poukazovali na nedostatečnou prostorovou podporu aktivního transportu v rámci měst.

6 ZÁVĚRY

Hlavními cíli výzkumu bylo zjistit názory mladších adolescentů na stávající stav prostorových a materiálních podmínek pro provozování pohybových aktivit. Dále identifikovat vztah mezi prostorovými a materiálními podmínkami pro pohybové aktivity s participací na volnočasových pohybových aktivitách u 12–15leté české populace v náhodně vybraných lokalitách Středočeského kraje.

Posoudit rovněž prostorové podmínky pro pohybové aktivity mladších adolescentů a analyzovat bariéry jejich větší účasti v pohybových aktivitách v daných městech Středočeského kraje prostřednictvím interview s učiteli tělesné výchovy.

Hypotéza H1 byla potvrzena, což znamená, že vnímané prostorové podmínky pro lokomoční aktivity v místě bydliště nemají souvislost s realizovanou lokomoční aktivitou mladších adolescentů (korelace -0,04). Nicméně kladně vnímané prostorové podmínky pro chůzi v místě bydliště naznačují určitou spojitost s pěší aktivitou mladších adolescentů (korelace 0,22). Rozdíl mezi městskými a venkovskými adolescenty však spíše ukazuje na podstatný parametr vzdálenosti do místa přemístění - čím je toto místo blíže, tím je větší pravděpodobnost aktivního typu lokomoce (chůze, kolo, kolečkové brusle apod.).

Hypotéza H2 byla zamítnuta. Nebylo prokázáno, že realizovaná sportovní aktivita v neorganizované formě mladších adolescentů těsněji souvisí s jejich vnímáním sportovní infrastruktury v místě svého bydliště. Nicméně mezi prostorovými podmínkami pro sport a sportovní aktivitou v neorganizované formě byla zjištěna nejvyšší korelace (0,26) mezi časovou dostupností sportovišť (otázka 15) a počtem aktivně navštívených sportovních zařízení za poslední měsíc (otázka 13). To ukazuje na fakt, že čím blíže domovu mají mladší adolescenti sportoviště, tím více jich aktivně navštíví.

Hypotéza H3 byla potvrzena. Účast mladších adolescentů v organizované formě sportovních aktivit v žádném z indikátorů nekorelovala s vnímanou sportovní infrastrukturou na vyšší úrovni než 0,2, což lze v našem případě považovat za neprokázanou souvislost mezi

¹⁷ Je velmi obtížné striktně separovat v dotaznicích určených adolescentní populaci organizovaný sport od neorganizovaného.

účasti mladších adolescentů v organizovaných formách sportu a prostorovými podmínkami pro sportovní aktivity.

Hypotéza H4 byla potvrzena. Participaci mladších adolescentů ve sportovních aktivitách nelze odvodit z vnímání ekonomického zabezpečení rodiny respondenty, ani z dosaženého vzdělání jejich rodičů. Účast mladších adolescentů v organizovaných sportovních aktivitách lze do jisté míry předvídat především dle dřívějšího sportování alespoň jednoho z rodičů (korelace 0,25). Byla identifikována souvislost mezi dřívějším sportováním alespoň jednoho z rodičů a důležitostí sportu pro jejich potomky (korelace 0,38).

Dále se prokázalo, že participace mladších adolescentů v pohybových aktivitách nemá těsnější vztah s vlastnictvím materiálního vybavení pro tyto aktivity. Jinými slovy vlastnit sportovní vybavení ještě automaticky neznamená pravidelně ho využívat.

Celkově se ukazuje, že prostorové a materiální podmínky jsou „jen“ integrální součástí určitého komplexního celku, který může spolupůsobit při podpoře participace mladších adolescentů v pohybových aktivitách. Nicméně pedagogové Tv zmiňovali nedostatečnou podporu prostorových podmínek pro neorganizovaný sport mladších adolescentů a zejména pak cyklostezek, drah pro kolečkové brusle apod., nezbytných pro aktivní způsob lokomoce při každodenních přesunech v rámci intravilánu zkoumaných měst. Mezi nezastupitelné faktory vyšší účasti mladších adolescentů v pohybových aktivitách patří dle pedagogů Tv zejména rodinné prostředí, které utváří základní předpoklady pro pozitivní vnímání a provozování těchto aktivit.

Na druhé straně mezi největší bariéry vyšší účasti v pohybových aktivitách mladších adolescentů zařadili pedagogové Tv lenost, absenci motivace, preferenci hédonistického životního stylu, upřednostňujícího konzumaci pasivních aktivit, ekonomickou situaci některých rodin, zejména v souvislosti s některými finančně náročnějšími sportovními odvětvími, a problematiku odměňování trenérů a funkcionářů sportovních klubů.

Semistrukturovaná interview s pedagogy Tv přinesla dvě stěžejní témata, která si zaslouží více pozornosti, zejména ve spojitosti s neorganizovaným sportováním. Obě oblasti mají právní kontext, neboť se jedná o problematiku vandalizmu a právní zodpovědnosti za případné úrazy na veřejně přístupných sportovištích.

7 LITERATURA

- ADDY, CL., WILSON, DK. and KIRTLAND, KA., et al. (2004). Associations of Perceived Social and Physical Environmental Supports With Physical Activity and Walking Behavior. *American Journal of Public Health*, 94 (3), pp. 440-443.
- AMIS, J. (2000). Sport v Anglii. In P. Slepíčka, I. Slepíčková (editoři). *Sport, stát, společnost*. Praha: UK FTVS, s. 23-29.
- BALL, K., BAUMAN, A. and LESLIE, E., et al. (2001). Perceived environmental aesthetics and convenience, and company are associated with walking for exercise among Australian adults. *Prev. Med.*, 33, pp. 434-440.
- BEDIMO-RUNG, AL., MOWEN, A. and J., COHEN, DA. (2005). The Significance of Parks to Physical Activity and Public Health. A Conceptual Model. *Am. J. Prev. Med.*, 28(2S2), pp. 159-168.
- BEN-ZUR, H. (2003). Happy Adolescents: The Link between Subjective Well-Being, Internal Resources, and Parental Factors. *Journal of Youth and Adolescence*, 32 (2), pp. 67-79.
- BERRIGAN, D., TROIANO, RP. (2002). The association between urban form and physical activity in U.S. adults. *Am. J. Prev. Med.*, 23, pp. 74-79.
- BLAHUŠ, P. (2000). Statistická významnost proti vědecké průkaznosti. *Česká kinantropologie*. 4 (2), s. 53-71.
- BLAHUŠ, P. (1996). *K systémovému pojetí statistických metod v metodologii empirického výzkumu*. Praha: Karolinum.
- CHANG, L. (1994). A Psychometric Evaluation of 4-Point and 6-Point Likert-Type Scales in relation to Reliability and Validity. *Applied Psychological Measurement*, 18 (3), pp. 205-215.
- CICCHETTI, DV., SHOINRALTER, D. and TYRER, PJ. (1985). The Effect of Number of Rating Scale Categories on Levels of interrater Reliability: A Monte Carlo Investigation. *Applied Psychological Measurement*, 9 (1), pp. 31-36.
- Council of European Union (2004). Concil Conclusion of 2 December 2003 on healthy lifestyles: education, information and communication. *Official Journal C 022, 27,01, 1-2*. URL: <<http://europa.eu.int/lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52004XG012>> [cit. 2006-2-2].

- CRAIG, CL., BROWNSON, RS. and CRAGG, SE, et al. (2002). Exploring the Effect of the Environment on Physical Activity. A Study Examining Walking to Work. *Am. J. Prev. Med.*, 23 (2S), pp. 36-43.
- CSIKSZENTMIHALYI, M. (1975). *Beyond boredom and axienty*. San Francisco: Jossey Bass.
- ČERMÁK, V. (1980). *Výběrové statistické zjišťování*. Praha: SNTL.
- DISMAN, M. (2000). *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum.
- DOHNAL, T., SKOUMAL, J. a HERZÁNOVÁ, R., et al. (2004). Environment analysis in the domain of communal sport activities. *Acta Univ. Palacki. Olomuc., Gymn.* 34 (1), pp. 31-36.
- DUNCAN, M., MUMMERY, K. (2005). Psychosocial and environmental factors associated with physical activity among city dwellers in regional Queensland. *Preventive Medicine*, 40, pp. 363-372.
- DUNCAN, MJ., SPENCE, JC. and MUMMERY, WK. (2005). Perceived environment and physical activity: a meta-analysis of selected environmental characteristics. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 11 (2).
- EVENSON, KR., HERRING, AH. & HUSTON, SL. (2005). Evaluating Change in Physical Activity with the Building of a Multi-Use Trail. *Am. J. Prev. Med.*, 28(2S2), pp. 177-185.
- GEIST, B. (1992). *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing.
- GILES-CORTI, B., DONOVAN, R.J. (2002a). The relative influence of individual, social and physical environment determinants of physical activity. *Social Science & Medicine*, 54, pp. 1793-1812.
- GILES-CORTI, B., DONOVAN, R.J. (2002b). Socioeconomic Status Differences in Recreational Physical Activity Levels and Real and Perceived Access to a Supportive Physical Environment. *Preventive Medicine*, 35, pp. 601-611.
- HAYASHI, T., TSUMURA, K. and SUEMATSU, C., et al. (1999). Walking to work and the risk of hypertension in men: The Osaka Health Survey. *Annals of Internal Medicine*, 130, pp. 21-26.
- HENDL, J. (1997). Metodologická triangulace v empirickém výzkumu. *Česká kinantropologie*, 1 (2), s. 75-88.
- HOVELL, MF., HOFSTETTER, CR. and SALLIS, JF., et al. (1992). Correlates of change in walking for exercise: An exploratory analysis. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 63, pp. 425-434.
- HOVELL, MF., SALLIS, JF. and HOFSTETTER, CR., et al. (1989). Identifying correlates of walking for exercise: an epidemiologic prerequisite for physical activity promotion. *Prev. Med.*, 18, pp. 856-866.
- HUME, C., SALMON, J. and BALL, K. (2005). Children's perceptions of their home and neighbourhood environments, and their association with objectively measured physical activity: a qualitative and quantitative study. *Health Education Research*, 20 (1), pp. 1-13.
- HUMPEL, N., MARSHALL, A. and LESLIE, E., et al. (2004a). Perceived environmental attributes, residential location and walking for particular purposes. *Am. J. Prev. Med.*, 26, pp. 119-125.
- HUMPEL, N., OWEN, N. and IVERSON, D., et al. (2004b). Changes in neighborhood walking are related to changes in perceptions of environmental attributes. *Am. Behav. Med.*, 27, pp. 60-67.
- HUMPEL, N., OWEN, N. and LESLIE, E., et al. (2004c). Associations of location and perceived environmental attributes with walking in neighborhoods. *Am. J. Health Promot.*, 18, pp. 239-242.
- JANSA, P., KOCOUREK, J., VOTRUBA, J., aj. (2005). *Sport a pohybové aktivity v životě české populace*. Praha: UK FTVS.
- JANSA, P. (2002). Názory (postoje) a zájmy adolescentní mládeže o sport, tělesnou výchovu a jiné pohybové aktivity. *Česká kinantropologie*, 6 (2), s. 23-39.
- JÜRIMÄE, T., JÜRIMÄE, J. (2001). *Growth, physical activity, and motor development in prepubertal children*. 1st ed. Boca Reton: CRC Press.
- JUTRAS, S. (2003). Go outside and play! Contributions of an urban environment to the developing and wellbeing of children. *Canadian Psychology*. Vol. 44, No. 3, pp. 257-266. URL: <<http://isi4.isiknowledge.com/portal.cgi>> [cit. 2005-28-3].
- KING, W., BRACH, J. and BELLE, S., et al. (2003). The relationship between convenience of destinations and walking levels in older woman. *Am. J. Health Promot.*, 18, pp. 74-82.
- KIRTLAND, KA., PORTER, DE. and ADDY, CL., et al. (2003). Environmental Measures of Physical Activity Supports. Perception Versus Reality. *Am. J. Prev. Med.*, 24 (4), pp. 323-331.
- LINENGER, JM., CHESSON, CV. and NICE, DS. (1991). Physical fitness gains following simple environmental change. *Am. J. Prev. Med.*, 7 (5), pp. 298-310.
- MACEK, P. (2003). *Adolescence*. Praha: Portál.
- MASTERS, JR. (1974). The Relationship between Number of Response Categories and Reliability of Likert-Type Questionnaires. *Journal of Education Measurement*, 11(1), pp. 49-53.
- MORROW, V. (2001). Using qualitative methods to elicit young people's perspectives on their environments: some ideas for community health initiatives. *Health Education Research*. 17, (16), pp. 255-268.
- NOVOTNÝ, J. (2001). Odlišnosti ekonomiky sportu v České republice od států Evropské Unie. In P. Tilinger, A. Rychtecký a T. Perič (editoři). *Sport v České republice na začátku nového tisíciletí I*. Praha: UK FTVS, s. 472-476.
- NOVOTNÝ, J. (2000). *Ekonomika sportu*. Praha: ISV.
- NOVOTNÝ, J., BEČVÁŘ, J. a JANSA, P., aj. (1992). *Kapacitní možnosti současné struktury tělovýchovných zařízení v ČR s emerzí na severočeský region*. Praha: MŠMT.

- PIKORA, T., GILES-CORTI, B. and BULL, F., et al. (2003). Developing a framework for assessment of the environmental determinants of walking and cycling. *Social Science & Medicine*, 56, pp. 1693-1703.
- PIKORA, TJ., BULL, FL. and JAMROZIK, K., et al. (2002). Developing a Reliable Audit Instrument to Measure the Physical Environment for Physical Activity. *Am. J. Prev. Med.*, 23(3), pp. 187-194.
- Prostředí a kvalita života - dotazník*. (2005). International Physical Activity.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. a MAREŠ, J. (2003). *Pedagogický slovník*. Praha: Portál.
- RÜTTEN, A., ABU-OMAR, K. (2004). Perceptions of environmental opportunities for physical activity in the European Union. *Soz. - Präventivmed.* 49, pp. 310-317.
- SALLIS, JF., FRANK, LD. and SAELENS, BE., et al. (2004). Active transportation and physical activity: opportunities for collaboration on transportation and public health research. *Transportation Research Part A*, 38, pp. 249-268.
- SALLIS, JF., PROCHASKA, JJ. and TAYLOR, WC. (2000). A review of correlates of physical activity of children and adolescents. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 32, pp. 963-975.
- SALLIS, JF., BAUMAN, A. and PRATT, M. (1998). Environmental and Policy Interventions to Promote Physical Activity. *Am. J. Prev. Med.* 15 (4), pp. 379-397.
- SEKOT, A. (2008). *Sociologické problémy sportu*. Praha: Grada.
- SLEPIČKA, P., SLEPIČKOVÁ, I. (2002). Sport z pohledu české společnosti - II. *Česká kinantropologie*, 6 (2), s. 7-21.
- SLEPIČKA, P. (2000). Sport a česká společnost. In P. Slepíčka, I. Slepíčková (editoři). *Sport, stát, společnost*. Praha: UK FTVS, s. 9-22.
- SLEPIČKOVÁ, I. (2001). Veřejný sektor v zajištění sportu - úloha obcí a měst v Evropské Unii a v České republice. In P. Tilinger, A. Rychtecký a T. Perič (editoři). *Sport v České republice na začátku nového tisíciletí 2*. Praha: UK FTVS, s. 75-78.
- Směry státní politiky na léta 2004–2006. URL: http://www.msmt.cz/Files/TVS/Sport/2003/SMERY_STATNI_POLITIKY_R.doc > [cit. 2007-5-5].
- ŠTOCHL, J. (2008). *Structural of motor symptoms of Parkinson's disease*. Praha: Karolinum.
- TAXOVÁ, J. (1985). *Pedagogicko-psychologické problémy dospívání*. Praha: Univerzita Karlova.
- TEPLÝ, Z. (1990). *Pohybový režim dospělých*. Praha: Univerzita Karlova.
- TIMPERIO, A., CRAWFORD, D. and TELFORD, A., et al. (2004). Perceptions about the local neighbourhood and walking and cycling among children. *Preventive Medicine*, 38, pp. 39-47.
- TRAYERS, T., DEEM, R. and FOX, KR., et al. (2006). Improving health through neighbourhood environmental change: are we speaking the same language? A qualitative study of views of different stakeholders. *Journal of Public Health*. 28 (1), pp. 49-55.
- TROCHIM, W., DONNELLY, JP. (2007). *Research methods knowledge base*. 3rd Edition, Atomic Dog.
- TROPEL, PJ., SAUNDERS, RP. and PATE, RR., et al. (2001). Associations between Self-Reported and Objective Physical Environmental Factors and Use of a Community Rail-Trail. *Preventive Medicine*, 32, pp. 191-200.
- VYTLAČIL, J. (1969). *Výběrová šetření v praxi*. Praha: SEVT.
- WURTELE, S., RITCHIE, J. (2005). Healthy Travel, Healthy Environments: Integrating Youth and Child Perspectives into Municipal Transportation Planning. *Children, Youth and Environments*, 15 (2), pp. 356-370.
- ZICH, F., UNGR, V. (1995). *Tělovýchovné a sportovní aktivity mládeže (Výsledky empirického sociologického výzkumu)*. Zpracováno v rámci grantu MŠMT ČR. Praha: Amasia.
- ZICH, F., FRANĚK, R. a VOTRUBA, J. (1995). *Sport ve středně velkém městě*. Grantový úkol MŠMT ČR.